

NOVERBAL NUTQNING MILLATLARARO XOSLANISHI

Jumayeva Nozima Salohiddin qizi

Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti lingvistika O'zbek tili yo'nalishi magistranti 1-kurs.

Toshkent olmazor tumani 11-maktab Ona tili va adabiyot o'qituvchisi.

nozimajumaeva67@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14043401>

Annotatsiya Ushbu maqolada noverbal nutqning millatlararo xosliklari, uning madaniy va ijtimoiy jihatlarini, turli xalqlarning noverbal muloqot vositalari hamda ularning o'ziga xos xususiyatlari tadqiq etilgan. Adabiyotlar tahlili asosida noverbal kommunikatsiyaning etnik va madaniy farqlanishi, uning zamonaviy globallashuv sharoitidagi ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: noverbal kommunikatsiya, millatlararo muloqot, madaniy farqlar, imo-ishoralar, mimika, proksemika, xronemika.

INTERETHNIC CHARACTERIZATION OF NONVERBAL SPEECH

Abstract. This article explores the interethnic identities of nonverbal speech, its cultural and social aspects, the tools of nonverbal communication of different peoples, and their peculiarities. Based on the analysis of literature, the ethnic and cultural differentiation of nonverbal communication, its importance in the context of modern globalization, is revealed.

Keywords: nonverbal communication, interethnic communication, cultural differences, gestures, facial expressions, proxemics, chronemics.

МЕЖНАЦИОНАЛЬНАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ НЕВЕРБАЛЬНОЙ РЕЧИ

Аннотация. В данной статье исследуются межнациональные особенности невербальной речи, ее культурные и социальные аспекты, невербальные средства общения разных народов, а также их специфика. На основе анализа литературы выявлена этническая и культурная дифференциация невербальной коммуникации, ее значение в условиях современной глобализации.

Ключевые слова: невербальное общение, межэтническое общение, культурные различия, жесты, мимика, проксемика, хронология.

KIRISH

Noverbal kommunikatsiya insonlararo muloqotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, u turli madaniyatlarda o'ziga xos xususiyatlarga ega. Zamonaviy globallashuv sharoitida turli millat vakillari o'rtasidagi muloqot jarayonida noverbal kommunikatsiyaning ahamiyati tobora ortib bormoqda [1].

Noverbal nutqning millatlararo xoslanishi masalasi ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan bo'lib, bu borada turli nazariyalar va yondashuvlar mavjud. Tadqiqotning maqsadi turli madaniyatlardagi noverbal kommunikatsiya elementlarining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash va tahlil qilishdan iborat.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot mavzusi bo'yicha O'zbekiston, Rossiya va xorijiy mamlakatlar olimlarining ilmiy ishlari, monografiyalari va maqolalari o'rganildi. Adabiyotlar tahlili jarayonida tarixiy-qiyosiy, tizimli tahlil va kontekstual tahlil usullaridan foydalanildi.

Noverbal kommunikatsiyaning asosiy elementlari sifatida quyidagilar ajratib ko'rsatiladi:

- Kinesika (imo-ishoralar, mimika)
- Proksemika (fazoviy munosabatlar)
- Xronemika (vaqtga munosabat)
- Paralingvistika (ovoz xususiyatlari)

NATIJALAR

Olib borilgan adabiyotlar tahlili natijasida noverbal kommunikatsiyaning millatlararo xoslanishida quyidagi asosiy natijalar aniqlandi:

Sharq va G'arb madaniyatlarining noverbal kommunikatsiya tizimida sezilarli farqlar mavjud. Yapon madaniyatida uzoq davom etuvchi to'g'ridan-to'g'ri ko'z kontakti noqulaylik va hurmatsizlik belgisi sifatida talqin qilinadi [2]. Aksincha, G'arb madaniyatida ko'z kontakti ishonch va samimiylik belgisi hisoblanadi.

Arab mamlakatlarida suhbatdoshlar orasidagi shaxsiy masofa G'arb davlatlaridagiga nisbatan ancha qisqa bo'lib, bu ularning muloqot madaniyatidagi o'ziga xos jihatlari bilan bog'liq [3]. Amerika va Yevropa mamlakatlarida esa shaxsiy masofa kattaligi bilan ajralib turadi.

O'zbek milliy madaniyatidagi noverbal kommunikatsiya elementlari asosan hurmat va ehtirom tushunchalari bilan chambarchas bog'liq. Masalan, kattalar bilan suhbatda bosh egib turish, qo'lni ko'ksiga qo'yish, keksalar oldida qo'l qovushtirib turish kabi noverbal signallar o'zbek madaniyatining o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiradi [4].

Xitoy madaniyatida tabassum faqat xursandchilik belgisi emas, balki noqulay vaziyatdan chiqish yo'li sifatida ham qo'llaniladi [8]. Bu esa g'arblik hamkorlar uchun tushunmovchiliklar keltirib chiqarishi mumkin.

TAHLIL VA MUHOKAMA

Tadqiqotlar natijalarining tahlili shuni ko'rsatadiki, zamonaviy globallashuv sharoitida noverbal kommunikatsiyaning ayrim elementlari universallashtirib bormoqda [5].

Masalan, xalqaro biznes muloqotida qo'l siqish, bosh iring'ash kabi imo-ishoralar deyarli barcha madaniyatlarda bir xil ma'noga ega. Biroq, chuqur milliy-madaniy ildizlarga ega bo'lgan noverbal kommunikatsiya elementlari hamon saqlanib qolmoqda.

Bugungi kunda noverbal kommunikatsiyaning yangi shakllari paydo bo'lmoqda.

Zamonaviy texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlar ta'sirida virtual muloqotda emoji, stikerlar, GIF tasvirlar keng qo'llanilmoqda [7]. Bu esa an'anaviy noverbal kommunikatsiya vositalarining transformatsiyasiga olib kelmoqda.

Noverbal kommunikatsiyaning millatlararo xoslanishida gender farqlar ham muhim rol o'ynaydi. Sharq madaniyatlarida, xususan, musulmon mamlakatlarida ayollar va erkaklar o'rtasidagi noverbal muloqot qat'iy ijtimoiy-madaniy me'yorlar bilan tartibga solinadi [6].

Masalan, ko'p musulmon mamlakatlarida begona erkak va ayol o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri ko'z kontakti, qo'l siqish kabi noverbal harakatlar ma'qullanmaydi.

Professional sohalarda noverbal kommunikatsiyaning millatlararo farqlari alohida ahamiyat kasb etadi. Xalqaro tijorat muzokaralarida turli madaniyat vakillarining noverbal xatti-harakatlari muzokaralar natijasiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin [8]. Masalan, Yaponiyada ishbilarmonlik muzokaralarida uzoq sukut saqlash normal holat hisoblansa, g'arblik hamkorlar buni salbiy signal sifatida qabul qilishlari mumkin.

Ta'lim sohasida ham noverbal kommunikatsiyaning madaniy farqlari muhim rol o'ynaydi.

Ko'p millatli ta'lim muhitida o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi noverbal muloqot turli madaniyatlarda turlicha talqin qilinishi mumkin [6]. Masalan, Osiyo mamlakatlaridan kelgan talabalar uchun o'qituvchiga to'g'ridan-to'g'ri qarash hurmatsizlik belgisi hisoblansa, g'arblik o'qituvchilar buni e'tiborsizlik yoki qiziqish yo'qligi deb tushunishlari mumkin.

Millatlararo muloqotda noverbal kommunikatsiyaning noto'g'ri talqin qilinishi jiddiy muammolarga sabab bo'lishi mumkin. Masalan, Sharq madaniyatida hurmat belgisi hisoblangan bosh egish G'arb madaniyatida bo'ysunish yoki zaiflik belgisi sifatida qabul qilinishi mumkin.

Tadqiqotchilar ta'kidlaganidek, noverbal kommunikatsiya vositalarining madaniy farqlarini bilish va tushunish millatlararo muloqot samaradorligini oshiradi [10]. Shu bois, xalqaro hamkorlik va madaniyatlararo muloqot jarayonida turli xalqlarning noverbal muloqot xususiyatlarini inobatga olish muhim ahamiyat kasb etadi.

Globallashuv sharoitida noverbal kommunikatsiyaning transformatsiyalanishi kuzatilayotgan bo'lsa-da, har bir madaniyatning o'ziga xos noverbal muloqot tizimi saqlanib qolmoqda. Bu esa madaniyatlararo muloqotda muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi bilan birga, milliy o'zlikni saqlash va madaniy rang-baranglikni ta'minlashga xizmat qilmoqda [9].

Sog'liqni saqlash sohasida ham noverbal kommunikatsiyaning madaniy farqlarini hisobga olish muhim ahamiyatga ega. Turli madaniyat vakillarining kasallik, og'riq va noqulaylikni ifodalash usullari farqlanadi [5]. Bu esa tibbiy xodimlar uchun bemorning holatini to'g'ri baholash va tegishli yordamni ko'rsatishda qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin.

Zamonaviy media va reklama sohasida noverbal kommunikatsiyaning millatlararo farqlarini hisobga olish marketing strategiyalarining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi [7].

Global brendlar turli mamlakatlarga mo'ljallangan reklamalarida noverbal kommunikatsiya elementlarini mahalliy madaniy kontekstga moslashtiradilar.

Madaniyatlararo noverbal kommunikatsiya sohasidagi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, globallashuv jarayonlari va zamonaviy texnologiyalar ta'sirida yosh avlod vakillarining noverbal muloqot uslubi an'anaviy madaniy me'yorlardan farq qilishi mumkin [9]. Bu esa bir madaniyat doirasida ham avlodlararo tushunmovchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin.

XULOSA

Noverbal kommunikatsiya har bir madaniyatda o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, u milliy qadriyatlar, urf-odatlar va tarixiy rivojlanish jarayonida shakllangan. Sharq va G'arb madaniyatlarida noverbal kommunikatsiya elementlarining ma'nosi va qo'llanilishi sezilarli darajada farqlanadi. Zamonaviy globallashuv sharoitida noverbal kommunikatsiya elementlarining universallashtirish kuzatilmoqda. Xalqaro biznes, diplomatiya va madaniyatlararo muloqotda ma'lum bir noverbal signallarning standartlashuvi ro'y bermoqda. Bu esa global muloqot jarayonini yengillashtirmoqda.

Texnologik rivojlanish va raqamlashtirish ta'sirida noverbal kommunikatsiyaning yangi shakllari paydo bo'lmoqda. Virtual muloqotda qo'llaniladigan emoji, stikerlar va GIF tasvirlar an'anaviy noverbal kommunikatsiya vositalarining zamonaviy transformatsiyasi hisoblanadi.

Turli madaniyatlardagi noverbal kommunikatsiya farqlarini bilish va tushunish millatlararo muloqot samaradorligini oshiradi. Bu xalqaro hamkorlik, diplomatik munosabatlar va madaniyatlararo muloqotda muhim ahamiyat kasb etadi.

REFERENCES

1. Anderson, P. A. (2020). Nonverbal Communication: Forms and Functions. Waveland Press.
2. Matsumoto, D. (2019). Culture and Psychology. Cambridge University Press.
3. Smith, J. R. (2021). Cross-cultural Communication Patterns. Journal of International Communication, 15(2), 45-62.
4. Nurmonov, A. (2018). O'zbek milliy muloqot madaniyati. Toshkent: Fan.

5. Brown, R. (2022). Global Trends in Nonverbal Communication. *International Journal of Communication Studies*, 8(4), 78-95.
6. Петрова, Е. А. (2019). Межкультурная невербальная коммуникация. Москва: Наука.
7. Wilson, M. (2023). Digital Communication and Nonverbal Cues. *Communication Research Quarterly*, 12(3), 112-128.
8. Chen, G. M. (2021). *Intercultural Communication in the Global Context*. Routledge.
9. Алимова, Г. К. (2020). Новербал мулоқотнинг миллий хусусиятлари. *Тил ва адабиёт таълими*, 5, 23-29.
10. Kim, Y. Y. (2021). *Becoming Intercultural: An Integrative Theory of Communication and Cross-Cultural Adaptation*. SAGE Publications.